

WOORDSOORTE, WERKWOORDE EN TYE

DE VILLIERS, M.

Woordsoorte, Werkwoorde en Tye

DEUR

DR. MEYER DE VILLIERS

NASIONALE PERS BEPERK, KAAPSTAD

1948

*Il faut se représenter toute langue comme
une matière en mouvement où se jouent
des tendances variées, entre lesquelles à
chaque moment s'établit un équilibre.*

— J. VENDRYES.

Opgedra aan my Vrou.

VOORWOORD

Hierdie boek is bedoel as bydrae tot 'n beskrywende grammatika van die Afrikaanse taal, 'n werk wat eers tot stand kan kom nadat die verskeie gebiede van ons taal soos Klankleer, Vormleer en Sintaksis volledig ondersoek is.

Dit kom my voor dat die sintaksis hierby die kern sal uitmaak, maar ek maak geen aanspraak daarop dat hierdie werk 'n volledige sintaksis is nie. Dit dien as aanvulling van prof. J. J. le Roux se baanbrekerswerk en wil tewens die teoretiese grondslae van so 'n sintaksis aandui.

Daarom het ek die nadruk op die probleme laat val, en ek vertrou dat die boek juis om daardie rede ook vir taalonderwyser en student van waarde sal wees, veral omdat ons in Afrikaans nog 'n gebrek aan taalteoretiese werke het.

Hoofstukke I, II, III en VIII is van algemene strekking; hoofstukke IV, V, VI en VII is 'n omwerking van my doktorale proefskrif „'n Bydrae tot die Sintaksis van die Werkwoord in Afrikaans.”

Daar laasgenoemde werk nie uitgegee is nie, bied die publikasie van hierdie boek my die eerste geleentheid om dank te betuig aan leermeesters en medestudente.

In die eerste plek wil ek bedank my promotor, prof. D. B. Bosman van die Universiteit van Kaapstad, wat my eerste belangstelling in die taalkunde gewek en deur sy kritiek op die regte spoor gehou het; prof. J. J. le Roux, prof. A. C. Bouman en dr. W. Kempen vir kritiek en aanmoediging; my Nederlandse leermeester, prof. De Vooys van Utrecht, vir sy besielende voorbeeld en gulle vriendskap teenoor my as Afrikaner; dr. M. J. Langeveld van Amsterdam vir stimulerende gesprekke; en my kollegas van die onderwyswêreld wat my aangemoedig en gehelp het.

INHOUD

<i>Hoofstuk</i>	<i>Pagina</i>
I. FEITE OF VRAE	1
II. DIE WOORD	4
BETEKENIS EN DING	4
PROBLEME EN MISVERSTANDE	5
(1) Betekenis en Voorstelling	6
(2) Betekenis en Begrip	8
Wat is die Aard van die Woordbetekenis?	9
(3) Betekenis en Gebruik	11
(4) Woord en Sin	12
(5) Eenheid en Meerduidigheid van die Woord- betekenis	15
III. DIE WOORDSOORTE	18
- BESWARE TEEN DIE TRADISIONELE INDELING	18
ANDER INDELINGE VAN DIE WOORDSOORTE	20
WAAROP MOET DIE INDELING IN WOORDSOORTE BERUS?	22
FUNKSEWISSELING EN VERWANTSKAP	22
FAMILIES	24
'N INDELING VIR AFRIKAANS	25
Oop Rededele	25
Geslote Rededele	26
Naamwoorde	26
(a) Eiename	26
(b) Soortname	27
(c) Byvoeglike Naamwoorde	28
Werkwoorde	29
Bywoorde	30
Telwoorde	33
Voornaamwoorde of Toonwoorde	34
(Tabel)	38
PARTIKELS	39
A. Voorsetsels	39
B. Voegwoorde	40

INHOUD (Vervolg)

Hoofstuk	Pagina
IV. DIE WERKWOORD	43
DIE KENMERKE VAN DIE WERKWOORD	43
REKSIE	44
SUBJEK	45
Woordorde	45
Grammatiese en Logiese of Sielkundige Subjek ..	46
Nie-persoonlike Onderwerpe	47
(1) Atmosferiese Wwe.	47
(2) Dubbele Reksie	48
(3) „Dit” as Voorlopige Subjek	49
(4) Onpersoonlike Begrippe	50
(5) „Dit” as Onbepaalde Persoon	50
(6) Verbindings met „daar”	51
(7) Usurpasies	53
DIE WERKWOORD EN SY BEPALINGS	55
Gesegdebepalings in Enger Sin	57
Skeibare Werkwoorde	57
Kenmerke	58
OBJEK	62
Woordorde	62
Baie Soorte Objekte	64
Oorganklikheid en Onoorganklikheid	64
(1) Onoorganklike Wwe.	64
(2) Oorganklike Wwe.	65
(3) Neutrale Wwe.	67
KOPPELWERKWOORDE	69
Grammatiese en Logiese Subjek	69
LYDENDE VORM	71
MOEILIKHEDE BY DIE GELEDING VAN DIE PASSIEWE SIN	75
DIE ASPEK VAN DIE HULPWERKWOORDE	76
DIE GEBIEDENDE WYS	78

INHOUD (Vervolg)

Hoofstuk	Pagina
V. DIE INFINITIEF	80
SY KENMERKE	80
Blote Infinitief	81
Infinitief na „aan”	82
Histories	83
GRAMMATIKALISASIE EN NADRUKLIKHEID	83
Infinitief na „te”	84
Infinitief na „om te”	85
As Beknopte Bysin	87
DIE INFINITIEF IN VERBINDING MET ANDER WERK- WOORDE	88
HENDIADYS: DIE VERBINDING VAN TWEE WWE. DEUR MIDDEL VAN „EN”	90
(1) Uitspraak	92
(2) Woordorde	92
(3) Vorm na „het”	93
Infinitief en Imperatief	93
Slotsom	94
VI. DIE DEELWOORD	95
DIE VOLTOOIDE DEELWOORD	95
Histories	95
Die Deelwoord 'n Aparte Rededeel	97
Kenmerke	97
Die Funksies van die Deelwoord	98
Aspek	100
A. Resultatiewe Wwe.	102
B. Duratiewe Wwe.	102
Probleme	103
Die Verbinding met Ander Werkwoorde	104
Bly	105
Raak	105
Kom	106
Los Verbale B.nwe. en Deelwoorde	107

INHOUD (Vervolg)

<i>Hoofstuk</i>	<i>Pagina</i>
VII. DIE HULPWERKWOORDE	109
GRAMMATIKALISASIE	109
Die Hulpwerkwoorde van Aspek	111
(1) Aanhou	111
(2) Ophou	111
(3) Bly	112
(4) Begin	112
(5) Gaan	112
Die Hulpwerkwoord van Reksie	113
Laat	113
Die Modale Wwe.	114
(1) Durf	114
(2) Behoort	114
(3) Hoef	115
DIE EINTLIKE MODALE HULPWERKWOORDE	116
Primêre en Sekondêre Vorme	116
Die Reksie van die Modale Hulpwerkwoorde	116
(1) Sal, sou	117
(2) Moet, moes	120
(3) Kan, kon	122
(4) Mag, mog	123
(5) Wil, wou	124
Die Vorm van die Verbindings	125
(1) Het + laat en Ander Wwe. + Ww.	125
(2) Aanhou, ophou, begin, durf	127
(3) „Het” as Infinitief	128
(4) Sou + kon, moes, wou + Inf.	128
(5) Het + kon, moes, wou + Inf.	129
Die Begrippe Tyd en Modaliteit	130
(1) Bysinne in die Indirekte Rede	131
(2) Voorwaardelike Sinne	132
(3) Logiese Noodsaaklikheid of Moontlikheid	133

INHOUD (Vervolg)

<i>Hoofstuk</i>	<i>Pagina</i>
Die Nederlandse Vorme	134
(1) Onpersoonlike Reksie (Hipotese)	134
(2) Persoonlike Reksie (Irrealis)	135
VIII. TYD EN ASPEK	137
NEGATIEF	137
POSITIEF	138
Watter Tye is Daar?	139
Hoe Dui Ons Tyd Aan?	140
EPIESE EN DRAMATIESE STYL	144
DIESELFDE NEIGING IN ANDER TALE	148
Vorme	150
REËLS	151
Noodsaaklikheid van Reëls	156
LYS VAN GESITEERDE PUBLIKASIES	158